

OIKEESTI!

Menetelmäopas lapsen oikeuksien käsittelyyn kouluissa

SISÄLLYS

JOHDANTO 3

Käyttöohje	4
Mikä ihmeen LOS?	4

ORIENTOIDUTAAN 5

Mikä kantaa tulevaisuuteen?	5
Lapsidomino	5
Bingo	6
Lapsen oikeudet -muistipeli	7
Oikeus hukassa	7
Kuvatus	8
Arvojana	8
Oikeus ja velvollisuus	9
Tyypit	9
Lapsen askelin I	10
Lapsen askelin II	11

SYVENNETÄÄN 12

Heimoneuvosto	12
Patsastelua	14
Mun oikeudet ei toteudu!	
-draamaharjoitus	14
Seis! Huomaa oikeudet!	
-draamaharjoitus	15
Maapallo	16
Oikeus omissa käsissä	16
Inis ja Aniim -jatkotarina	17
Oikeutta lapsille!	18
Lapsen oikeudet -tietovisa	18

POHDITAAN 19

Tutustumis- ja tutkimustehtäviä	19
Kirjoitustehtäviä	19

LIITTEET 20

Lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmä	20
Dominopalat	22
Kirjainlaput "bingopallot"	23
Sanalaput	27
Virkelaput	28
Lapsen askel I -roolit	30
Seis! Huomaa oikeudet! -tarinoita	31
Draamakortit	32
Lapsisotilaan, lapsityöläisen ja lapsikaupan uhrin kertomukset	33

LÄHTEET 35

OIKEESTI!

Menetelmäopas lapsen oikeuksien käsittelyyn kouluissa

Toimittaja: Justina Nielikäinen

Kuvitus: Pääkaupunkiseudun alakoulujen oppilaat

Julkaisija:

TAKSVÄRKKI ry
DAGSVERKE rf

www.taksvarkki.fi,
taksvarkki@taksvarkki.fi

Yhteistyössä:

Suomen Opettajaksi
Opiskelevien Liitto SOOL ry
www.sool.fi,
sool@sool.fi

Ulkoasu: Tähtikuviot Oy

Paino: Kyriiri Oy

2009

TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN

ISBN 978-952-92-5605-1

JOHDANTO

Pitelet käsissäsi kansainvälisyyskasvatusopasta, jonka teemana on Lapsen oikeuksien sopimus. Oppaan tavoitteena on antaa mielekkäitä ja innostavia työkaluja tärkeän aiheen käsittelyyn kouluissa. Erilaisissa peleissä ja yhteistoiminnallisissa harjoitteissa yhdistyvät oma pohdinta ja kokemuksellisuus. Menetelmiä yhdistelemällä voi rakentaa haluamansa pituisen kokonaisuuden aiheeseen orientoivasta viisitoistaminuuttisesta kokonaiseen teemapäivään.

Perusopetuksen opetussuunnitelman arvopohja rakentuu ihmisoikeuksien, tasa-arvon ja demokratian kunnioittamiselle sekä monikulttuurisuuden hyväksymiselle. Myös lukion opetussuunnitelmassa ihmisoikeuskasvatuksella on merkittävä rooli. Lapsen oikeuksien sopimuksen käsitteleminen onkin paitsi opetussuunnitelmatavoite, myös tapa edistää ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa koulumaailmassa. Lapsen oikeuksien sopimukseen tutustuminen syventää ymmärrystä kaikkien ihmisten oikeuksista ja velvollisuuksista.

Lapsen oikeuksien menetelmäopas toteutettiin Taksvärkki ry:n ja Suomen Opettajaksi Opiskelevien Liitto SOOL ry:n yhteistyönä. Molemmat järjestöt pitävät tärkeänä kansainvälisyyskasvatuksen lisäämistä kouluissa, mihin tälläkin oppaalla pyritään. Toivomme, että opas toimii hyödyllisenä apuvälineenä opettajille oppitunteja suunniteltaessa.

Lämpimät kiitokset menetelmiä syksyn seminaarissa ideoineille, kuvitusta tehneille koululuokille sekä kouluille, jotka mahdollistivat menetelmien testaamisen käytännössä. Erityiskiitos SOOLin Iina Myllymäelle, Susanna Huuskoselle ja Kaisa Viitaselle loistavasta yhteistyöstä.

Antoisia ja innostavia opetustuokioita lapsen oikeuksien parissa!

KÄYTTÖOHJE

Jokainen menetelmä sisältää tarkat toimintaohjeet, ajankäyttöarvion, tarvittavat välineet sekä ryhmäkokoosuituksen. Muunteluideoita on liitetty osaan harjoituksia.

Menetelmäopas on jaoteltu kolmeen tehtäväosioon. Orientoivien menetelmien 12 harjoitusta tutustuttavat oppilaita erilaisiin Lapsen oikeuksien sopimuksen artikloihin ja antavat yleiskuvaa siitä, mihin sopimus valtioita sitoo. Orientoivilla harjoituksilla luodaan pohjaa aiheen syvemmälle ymmärtämiselle.

Syventävät harjoitukset antavat tilaa oppilaiden omille ajatuksille sekä mahdollistavat tiettyjen aihekokonaisuuksien yksityiskohtaisemman käsittelyn. Ennen syventävien menetelmien käyttöä on suositeltavaa tutustua Lapsen oikeuksien sopimukseen jonkin orientoivan menetelmän avulla.

Kolmannessa osassa on ideoita ja aiheita lapsen oikeuksien liittämiseen osaksi oppitunteja. Erilaiset aine-, esitelmä- ja pohdintatehtävät on ohjeistettu lyhyesti. Niiden tarkoitus on antaa opettajille ideoita aiheen jatkokäsittelyä varten.

Osaan orientoivia ja syventäviä menetelmiä tarvitaan monistettuja ja leikattuja materiaaleja, ne löytyvät liiteosasta. Jokaisen menetelmän ohjeistuksessa on mainittu, mitä liitteitä tarvitaan. Ohjeet on pyritty kirjoittamaan selkeästi ja tyhjentävästi, mutta menetelmiä voi soveltaa ryhmälleen ja itselleen sopiviksi.

MIKÄ IHMEEN LOS?

Lapsen oikeuksien sopimuksen tiivistelmä on luettavissa liitteestä 1.

LOS eli Lapsen oikeuksien sopimus on Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 20.11.1989 hyväksymä ihmisoikeussopimus, jonka Suomi allekirjoitti vuonna 1991. Sopimuksessa määritellään kaikkien jo syntyneiden, alle 18-vuotiaiden lasten oikeudet. Sopimus on laadittu, jotta lapset saisivat sen huolenpidon, mikä heille kuuluu.

Yhdysvallat ja Somalia ovat ainoat maailman maat, jotka eivät sopimusta ole allekirjoittaneet. Lapsen oikeuksien sopimus onkin Geneven sopimusten jälkeen maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Sopimuksen 54 artiklaa koostuvat sekä lasten oikeuksista että valtioita sitovista velvollisuuksista.

Lapsen oikeuksien sopimus on edistänyt eri maiden lainsäädännön kehittymistä sopimuksen suuntaiseksi, mutta valitettavasti myös allekirjoittajamaissa lapsen oikeuksia rikotaan. Esimerkiksi lapsityö ja kouluttamattomuus ovat suuria ongelmia. Etenkin tyttöjen mahdollisuudet koulunkäyntiin ovat monissa maissa huonot. YK:n Lapsen oikeuksien komitea seuraa oikeuksien toteutumista maailmalla. Suomessa lapsiasiavaltuutettu tarkkailee ja edistää sopimuksen toteutumista.

ORIENTOIDUTAAN

MIKÄ KANTAA TULEVAISUUTEEN?

Tavoitteet:

- Orientoida ajatuksia lapsen oikeuksien käsittelyyn
- Pohtia elämän tärkeysjärjestystä

Kuvaus:

Lapsen ääriviivat piirretään paperille. Esimerkiksi kahdelle yhteenteipatulle flapille mahtuu isohko hahmo. Hahmolle voidaan myös keksiä nimi. Jokainen oppilas saa neljä eriväristä lappua. Laput täytetään yksilötöyönä.

Yhdelle lapulle kirjoitetaan elintärkeitä asioita, jotka pitävät lapsen hengissä. Laput kiinnitetään hahmon jalkojen juureen perustaksi. Toiselle lapulle kirjoitetaan asioita, jotka auttavat lasta saamaan hyvän tulevaisuuden (hyvä perhe, koulu...). Nämä kiinnitetään jalkoihin kuljettamaan lasta eteenpäin. Ylävartaloon liitetään asioita, jotka tekevät lapsen elämästä mukavampaa, mutta jotka eivät ole kovin välttämättömiä (pelit, lelut...). Päähän laitetaan lapsen toiveita ja ajatuksia tulevaisuudesta: asioita, jotka todennäköisesti tekevät hänestä onnellisen aikuisen, jos kaikki vartaloon ja jalkoihin kiinnitetty toteutuu.

Tarvikkeet:

- Isoa paperia, esim. flappeja.
- Kyniä
- Erivärisiä pieniä lappuja esim. post-it-lappuja
- Sinitarraa pikkulappujen kiinnitykseen

Kesto: 30+

Ryhmäkoko: 1

Hahmosta tulee hyvä kartta sille, mikä oikeasti on tärkeää ja mitä kaikkea hyvä elämä vaatii. Halutessa hahmon taustaan voidaan liimata viidennen lapun, joissa on tapahtumia ja asioita, jotka voivat estää hahmoa saamasta hyvän tulevaisuuden.

Hahmo toimii orientaationa lapsen oikeuksien käsittelyyn ja siihen kirjattuja asioita on helppo verrata eri artikloihin. Voidaan esimerkiksi verrata sopimusta ja sitä, mihin saakka hahmon vartaloa artiklan asiat nousevat. Onko sopimuksen tarkoitus taata vain elämälle tarpeelliset asiat, vai määritellä läänkö siinä asioita, jotka ovat luodussa hahmossa nousseet jalkojen tai jopa rinnan korkeudelle.

Hahmon herättämistä ajatuksista kannattaa vielä keskustella ja antaa oppilaiden näkemyksille tilaa.

LAPSIDOMINO

Tavoitteet:

- Tutustua lapsen oikeuksien sopimuskohtiin
- Harjoittaa yhteistoimintataitoja

Kuvaus:

Oppilaat muodostavat pareja ja jokaiselle parille annetaan oikeusdominolappu. Pari päättää, kumpi edustaa lapun kumpaa päätä. Molemmilla parin jäsenillä on siten eri oikeus edustettavanaan. Parit ottavat toisiaan kädestä, jottei heidän väliinsä voi tulla. Oppilaista muodostuneet dominopalat lähtevät kiertämään tilaa.

Parin tehtävä on etsiä toinen pari, jonka jommallakummalla päällä olisi sama oikeus kuin itsellä. Kun vastaava oikeus löytyy, ottavat yhteensopivat päät toisiaan kädestä. Näin muodostunut neljän joukko lähtee etsimään ääripäilleen pareja. Peli päättyy, kun kaikki ovat löytäneet parin ja ympyrä sulkeutuu.

Liitteen dominopalat on tarkoitettu 26 hengen ryhmälle, muunkokoisten ryhmien dominopalat saa tulostettua osoitteesta taksivarkki.fi/oikeesti

Tarvikkeet: Oikeusdominolaput (liite 2)

Kesto: 10+

Ryhmäkoko: pareittain 18-30 oppilasta

Muunnelmia:

Harjoitus voidaan tehdä nopeustestinä, jolloin oppilaiden tehtävä on yhdessä toimien muodostaa ehjä ympyrä mahdollisimman nopeasti. Mikäli jonkin alkuperäisen parin kädet irtoavat toisistaan, annetaan aikasakko.

Jos tehtävää haluaa vaikeuttaa, voidaan dominoa pelata myös Oikeus hukassa -harjoituksen liitettä (liite 4) hyödyntäen. Tällöin jokaiselle parille annetaan lappu, jossa on sekä yksittäinen sana- että virkeosa, joka vaatii täyttämistä. Oppilaat etsiytyvät ympyrään siten, että joka toinen edustaa virkettä ja joka toinen sanaa, joka sopii virkkeessä olevaan aukkoon. Opettajan on valittava etukäteen virke-sana -parit siten, että ympyrän sulkeutuminen on mahdollista.

BINGO

Tavoitteet:

- Tutustua lapsen oikeuksiin
- Oppia monta sopimuskohtaa kerralla

Tarvikkeet:

- Bingopohja jokaiselle oppilaalle taksvarkki.fi/oikeesti
- Opettajalle kirjainlaput (liite 3) kopioituina ja irtileikattuina

Kesto: 10+

Ryhmäkoko: 1 max. 40 oppilasta

Kuvaus:

Bingopohjat ovat tulostettavissa internetistä. Pohjia on 40 erilaista. Kaikki oppilaat saavat oman bingopohjan, jossa on 25 yksinkertaistettua lapsen oikeutta. Opettaja nostaa yhden sattumanvaraisen kirjainlapun kerrallaan ja huutaa siinä olevan oikeuden, kuten "B – oikeus nimeen!", jonka jälkeen oppilaat etsivät huudetun kirjaimen alla olevasta sarakkeesta kyseistä oikeutta. Jos oikeus on jonkin muun kirjaimen alla olevassa sarakkeessa, sitä ei hyväksytä, vaan kirjaimen pitää täsmätä. Oppilaat merkitsevät omiin bingokuponkeihinsa osumat. Huudetut kirjainlaput laitetaan omaan erilliseen pinoonsa.

Tarkoituksena on saada vaakarivi täyteen. Pysty- tai vinorivit eivät kelpaa. Vaakarivin saanut oppilas huutaa "Bingo!",

jonka jälkeen voittaja julistetaan. Mikäli bingo löytyy nopeasti, voi opettaja ottaa toisen kierroksen, jonka tavoitteena on saada kaksi valmista vaakariviä. Myös ensimmäisen kierroksen voittaja voi jatkaa pelaamista samalla bingopohjalla. Pelaamisen jälkeen bingokuponkeja on helppo hyödyntää muissa lapsen oikeuksia käsittelevissä harjoitteissa.

Muunnelmia:

Pelin nopeuttamiseksi kirjainlaput jaetaan omiin kasioihinsa, jolloin niistä nostetaan vuorotellen lappu. Näin kaikkia kirjaimia tulee samassa suhteessa ja ensimmäinen bingo saattaa löytyä jo viiden huudon jälkeen.

Esimerkki bingopohjasta

B	I	N	G	O
Oikeus mielipiteisiin	Alle 18-vuotias on lapsi	Oikeus hyvinvointiin	Oikeus hyvään elämään	Oikeus nimeen
Oikeus kansalaisuuteen	Uskonnonvapaus	Oikeus perustaa järjestöjä	Oikeus yksityisyyteen	Oikeus vapaa-aikaan
Oikeus huolenpitoon	Oikeus käydä koulua	Lapsilla ei saa käydä kauppaa	Oikeus leikkiin	Oikeus tietää maailman tapahtumista
Oikeus puhua omaa kieltä	Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä	Oikeus saada terveydenhoitoa	Lapsia pitää suojella väkivallalta	Oikeus kirjesalaisuuteen
Vammaisten lasten pitää saada apua	Pakolaislapsista pitää huolehtia	Lapsia pitää suojella huumeilta	Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä	Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin

LAPSEN OIKEUDET -MUISTIPELI

Tavoitteet:

- Tutustua Lapsen oikeuksien sopimukseen
- Sitouttaa oppimaan lapsen oikeuksia omatekoisen pelin avulla

Kuvaus:

Opettaja jakaa jokaiselle oppilaalle jonkin lapsen oikeuksien sopimuskohdan. Oppilaat piirtävät toiselle paperille oikeutta esittävän kuvan ja toiselle kirjoittavat sen. Kuvat ja käsin kirjoitetut oikeudet liimataan erivärisille kartongeille siten, että väri erottaa toisistaan kuvitetut ja kirjoitetut oikeudet. Kuviin voidaan liimata pieni artiklalappu, mikä helpottaa pariin tunnistamista.

Pelivaiheessa tarvitaan reilusti tilaa. Kaikkien kortit kerätään yhteen, sekoitetaan ja levitetään lattialle piirin keskelle kuvatai kirjoituspuoli alaspäin. Oppilaat pelaavat yksin tai pareittain. Vuorollaan jokainen nostaa korttimerestä kaksi korttia etsien

Tarvikkeet:

- Lapsen oikeuksien yksittäisiä artikloja irrallisina (esim. liite 1)
- Yhtä tai kahta eriväristä kartonkia A5-kokoon leikattuina (2/oppilas)
- Noin A5-kokoisia piirustuspapereita (2/oppilas)
- Värikyniä ja liimaa

Kesto: Pelin teko 30+ / Peli 15+

Ryhmäkoko: 1

kuva-kirjoitus -pareja. Poikkeuksena perinteiseen muistipeliin uusia vuoroja oikean parin löydyttyä saa vain yhden. Voittaja on se, jolla on eniten pareja pelin loputtua.

Pelin jälkeen keskustellaan lapsen oikeuksista ja oppilaiden tuntemuksista. Myös peliin liittyvät pettymyksen tunteet kannattaa käsitellä etenkin pienten oppilaiden kanssa.

Muunnelmia:

Itsetehdyistä korteista saa sellaisenaan hienon pienoisenäytelyn lapsen oikeuksista.

OIKEUS HUKASSA

Tavoitteet:

- Tutustua Lapsen oikeuksien sopimukseen
- Harjoitella yhteistoimintaa

Kuvaus:

Liite jaetaan siten, että jokainen oppilas saa yhden yksittäisen sanalapun ja yhden virkelapun, josta puuttuu sana. Laput kannattaa jaotella ennen oppituntia niin, ettei kukaan saa valmiista paria omista virke- ja sanalapuistaan. Sana- ja virkelapuille on löydettävä kuitenkin pari joltakin oppilaalta.

Tehtävän aluksi ohjeistetaan tarkkailemaan sijamuotoja, jotta oikeasti sopivat sanat löytyisivät. Oppilaat alkavat kiertää rauhallisesti tilaa. Toisen oppilaan tullessa vastaan esitetään kysymys "Oletko oikeuteni ominut?", jonka jälkeen vastaaja lukee oman yksittäisen sanansa. Mikäli sana ei sovi kysyjän virkelappuun, oppilaat vaihtavat vuoroa. Jos kummallekaan ei toisen sana sovi, jatkavat oppilaat kävelyä ja kyselyä, kunnes oikea sana löytyy. Kun vastattu sana sopii kysyjän virkkeeseen, saa hän sanalapun itselleen ja antaa vaihdossa oman sanalapunsa. Toimivan virkkeen löytänyt oppilas palaa paikalleen odottamaan.

Tarvikkeet:

- Sana- ja virkelaput erikseen leikattuina (liite 4)

Kesto: 20+

Ryhmäkoko: max.25

Kun kaikki ovat löytäneet parit virkelapuilleen, luetaan toimivat sopimuskohdat yksi kerrallaan ensimmäiseksi viimeksi olleesta aloittaen. Opettaja voi samalla tarkastaa oikeat vastaukset ja herättää keskustelua oikeuksiin liittyvistä kysymyksistä. Harjoitus toimii myös hyvänä kieliharjoituksena niille, jotka opiskelevat suomea toisena kielenään.

Muunnelmia:

Oppilaille voidaan jakaa liite sellaisenaan, jonka jälkeen he yhdistävät viivoilla oikeat sanat artikloihin. Näin toteutettuna harjoitus on varsin nopea, eikä vaadi juurikaan etukäteisvalmistelua. Tehtävän tarkastamisessa kannattaa kiinnittää huomiota oikeuksien ymmärtämiseen ja sisäistämiseen.

Lapuilla voidaan pelata muistipeliä, jolloin pari muodostuu yksittäisestä sanasta ja sen kanssa yhteensopivasta virkelapusta.

KUVATUS

Tavoitteet:

- Tutustua lapsen oikeuksiin
- Ymmärtää oikeuksien liittymistä arkitilanteisiin

Tarvikkeet:

- Valokuvia tai piirustuksia
- Paperia
- Kyniä
- Sakset

Kesto: 30+

Ryhmäkoko: 1-3 oppilasta/ryhmä

Kuvaus:

Jokaiselle oppilaalle tai pienryhmälle jaetaan kuva. Mitkä tahansa lasten elämään liittyvät kuvat soveltuvat, oppaan kuvitustakin voi käyttää. Oppilaat saavat yksin tai yhdessä tutkia Lapsen oikeuksien sopimusta ja päättää, mihin artiklaan tai artikloihin kuva voisi liittyä.

Kun kuvaan liittyvä artikla on valittu, oppilaat askartelevat ja kirjoittavat puhe- tai ajatuskuplan, joka sopii kuvan henkilöön tai tilanteeseen. Kuva ja ajatus liimataan pohjalle, jonka otsikoksi tulee valittu artikla. Oma tuotos esitellään

muille ja oppilas saa mahdollisuuden perustella artiklavalintaansa. Vaihtoehtoisesti kaikkien kuvat voidaan koota kuva-sarjaksi, joka noudattelee sopimuskohtien järjestystä.

Muunnelmia:

Puhekuplan sijaan voidaan tehdä kokonainen sarjakuva kuvan ympärille. Opettajan antama kuva voi toimia esimerkiksi tarinan keskeisimmänä kuvana ja oppilaiden tehtävä on keksiä sekä alku että loppu kuvan tapahtumille.

ARVOJANA

Tavoitteet:

- Pohtia Lapsen oikeuksien sopimuksen merkitystä
- Herättää keskustelua
- Antaa kaikille mahdollisuus ilmaista mielipiteensä

Tarvikkeet:

- Arvoväittämiä

Kesto: 10+

Ryhmäkoko: 1

Kuvaus:

Tila jaetaan kuvitteellisella janalla, jolla on kaksi ääripäätä, esimerkiksi seinää. Toiseen päähän kiinnitetään lappu "samaa mieltä" ja toiseen "eri mieltä" tai päiden merkitys sovitaan suullisesti.

Väittämät luetaan yksi kerrallaan. Oppilaat liikkuvat janalla siihen kohtaan, mitä mieltä he ovat väitteestä. Koko matka ääripäiden välillä on käytössä. Kun kaikki ovat löytäneet paikkansa, halukkaat saavat perustella mielipiteensä.

Arvojanalla seisojia ei tule pakottaa kertomaan ajatuksiaan, mutta etenkin ääripäihin sijoittuneita kannattaa siihen rohkaista. On pidettävä huolta, että kaikkien mielipiteille on tilaa, vääriä mielipiteitä ei ole! Keskustelun lopuksi voidaan yhdessä pohtia, mihin lapsen oikeuksien sopimuskohtaan väite liittyy. Väitteitä voi keksiä itse lisää.

LAPSEN OIKEUKSIIN LIITTYVIÄ ESIMERKKIVÄITÄMIÄ:

1. Minä voin ja saan olla eri mieltä äidin tai isän kanssa.
(12. artikla: Lapsilla on oikeus omiin mielipiteisiin)
2. Jos kaverini on käyttäytynyt tyhmästi, saan haukkua häntä.
(13. artikla: Jokaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan se ei loukkaa muita.)
3. Minä saan leikkiä joka päivä.
(31. artikla: Lapsella on mahdollisuus leikkiin ja vapaa-ajasta nauttimiseen)
4. Kaikilla maailman lapsilla pitäisi olla yhtä hyvät oltavat.
(2. artikla: Lapsen hyvinvointi ei saa riippua siitä, mistä päin maailmaa hän on kotoisin tai miltä hän näyttää.)
5. Minun on pakko käydä koulua.
(28. artikla: Lapsilla on oikeus käydä koulua.)
6. Voisin mennä töihin, jos haluaisin.
(32. artikla: Lapsilla ei saa teettää liian raskasta eikä pitkäaikaista työtä.)

OIKEUS JA VELVOLLISUUS

Tavoitteet:

- Tutustua lapsen oikeuksiin
- Ymmärtää oikeuksien ja velvollisuuksien välistä suhdetta.

Kuvaus:

Etenkin nuorempien oppilaiden kanssa harjoitus aloitetaan lyhyellä keskustelulla oikeus- ja velvollisuus -käsitteiden merkityksestä. On hyvä käyttää esimerkkejä: oikeus käyttää kirjastoa – velvollisuus pitää kirjat ehjinä tai oikeus ajaa mopolla – velvollisuus käyttää kypärää. Velvollisuuskeskustelua voi syventää kyselemällä oppilailta heidän velvollisuuksiinsa kansalaisina ja perheenjäseninä. Henkilökohtaisuus luo ymmärrystä.

Opettaja jakaa jokaiselle ryhmälle artiklalapun, jossa on 1-2 lasten oikeutta. Lapsen oikeuksien sopimuksen lyhennelmästä (liite 1) voi leikata artikloja jaettavaksi. Kaikilla ryhmillä tulisi olla eri artiklat. Tehtävään soveltuvia sopimuskohtia ovat esimerkiksi artiklat 12, 13, 16, 19 ja 28. Oppilaat kirjaavat saamaansa oikeuteen liittyvät velvollisuudet paperille. Asiaa on hyvä pohtia rauhassa.

Tarvikkeet:

- Artiklalappuja 1-2/ryhmä (liite 1 tai 2)
 - Paperia
 - Kyniä
- Kesto: 25+**
Ryhmäkoko: 2-5 oppilasta/ryhmä

Jokainen ryhmä kertoo vuorollaan oikeutensa ja niihin liittyvät velvollisuudet. Muut oppilaat täydentävät ja kommentoivat velvollisuuslistaa. Tarvittaessa keskustelua voi johdatella ja antaa vinkkejä siitä, millaisia velvollisuuksia kyseiseen kohtaan voisi liittää.

Muunnelmia:

Lyhyessä ajassa voi tutustua useisiin artikloihin siten, että opettaja lukee artiklan kerrallaan. Oppilaat kommentoivat oikeutta ja yrittävät keksiä siihen liittyviä velvollisuuksia. Tehtävä toimii niin lapsen oikeuksiin orientoivana menetelmänä kuin asiaan uusia näkökulmia tuovana lisänäkin.

Oppilaat voivat itse valita sopimuksen lyhennelmästä mielestään tärkeimmät oikeudet, joihin he keksivät velvollisuudet yksin tai ryhmässä työskennellen.

TYYPIT

Tavoitteet:

- Eläytyä toisen asemaan
- Harjoittaa roolinottokykyä

Kuvaus:

Jokainen oppilas saa kuvan lapsesta. Kaikki keksivät kuvansa henkilölle taustatiedot. Kotimaa, nimi, ikä, kotitausta, harrastukset ja toiveammatti ovat perustietoja, joiden lisäksi oppilaat voivat keksiä lapselleen kaikenlaista lempiväreistä lähtien. Kun tiedot on kirjattu ylös, oppilaat esittelevät hahmonsa parille.

Parien tehtävä on keksiä jokin yhteys hahmojen väliin. Hahmot voivat esimerkiksi olla luokkatovereita, kirjekavereita tai toinen voi olla perheen kummilapsi muussa maassa. Kun yhteys on keksitty, pari ei saa enää keskustella keskenään. Oppilaat kirjoittavat lasten väliseen yhteyteen liittyvän kuvitteellisen tarinan tai kirjeen oman hahmonsa näkö-

Tarvikkeet:

- Esimerkiksi aikakauslehdistä leikattuja kuvia lapsista, 1/oppilas
 - Kirjoituspaperia
 - Kyniä
- Kesto: 45+**
Ryhmäkoko: 2-3 oppilasta/ryhmä

kulmasta. Tarinat luetaan ja pohditaan niissä mahdollisesti piileviä lapsenoikeuskysymyksiä.

Muunnelmia:

Hahmojen luomisen jälkeen oppilaat muodostavat ringin ja esittelevät omat hahmonsia molemmille vierustovereilleen. Tämän jälkeen oppilaat keksivät jonkin yhteyden molempien vierustovereidensa hahmojen kanssa. Jokainen oppilas kirjoittaa kuvauksen oman hahmonsa yhteydestä vasemmanpuoleisen oppilaan hahmon kanssa. Lopputuloksena kaikkien hahmot liittyvät toisiinsa. Tämä verkosto voidaan piirtää esimerkiksi taululle ja keskustella siitä sekä oppilaiden omista ihmissuhdeverkostoista.

LAPSEN ASKELIN I

Tavoitteet:

- Ymmärtää lapsen oikeuksia kansainvälisessä ympäristössä
- Pohtia tasa-arvokysymyksiä

Kuvaus:

Harjoituksen voi tehdä myös ulkona, jos tilaa ei ole sisällä riittävästi. Oppilaille jaetaan roolit. Rooleja ei saa näyttää muille. Lämmittelykysymysten avulla oppilaat johdatellaan rooliin ennen varsinaisen harjoituksen alkua.

Oppilaat asettuvat riviin. Opettaja lukee väitteen kerrallaan ja oppilaat ottavat pienen askeleen eteenpäin, mikäli heidän roolihahmonsa vastaa väitteeseen myöntävästi. Kun kaikki väitteet on esitetty, katsotaan kuka on päässyt pisimmälle. Oppilaat paljastavat vuorollaan roolihahmonsa muille tai roolihahmoja voidaan koettaa arvailla. Purkukeskustelu on tärkeä, jottei kenellekään jäisi paha mieli.

Tarvikkeet:

- Roolit (liite 5)
- Isohko tila
- Kesto: 20+**
- Ryhmäkoko: 1**

Lämmittelykysymyksiä:

Missä ja miten asut? Keitä perheeseesi kuuluu? Mitä työtä vanhempasi tekevät? Mikä on toiveammattisi? Mitä söit aamupalaksi? Mitä näet, kun katsot aamuisin ulos? Mitä harrastat? Millaisia päiviä ovat? Mitä pelkää? Mikä tekee sinut onnelliseksi?

Purkukeskustelukysymyksiä:

Miltä eteenpäin astuminen tai astumatta jättäminen tuntui? Tuntuiko jostakusta, että hänen oikeuksiaan loukattiin? Oliko rooliin meneminen helppoa vai vaikeaa? Kertooko harjoitus jotain maailmasta? Kertooko se jotain asenteistamme? Minkälaisia askelia yhteiskunnassa pitäisi ottaa, jotta ihmiset olisivat keskenään tasa-arvoisemmassa asemassa?

LAPSEN ASKELIN I -VÄITTEET

1. Sinulla ei ole koskaan ollut puutetta ruoasta
2. Sinulla on kelvollinen koti, jossa on puhelin ja televisio
3. Saat elää perheesi kanssa
4. Et ole joutunut etsimään turvallista yöpaikkaa oikeastaan koskaan
5. Mielipiteitäsi kuunnellaan ja saat vaikuttaa itse asioihisi
6. Sinun ei ole koskaan tarvinnut tehdä palkkatyötä
7. Et ole koskaan kokenut tulleeesi syrjityksi
8. Sinulla on mahdollisuus terveydenhuoltoon
9. Pääset lomamatkalle vähintään kerran vuodessa
10. Saat opiskella omalla kielelläsi
11. Suhtaudut tulevaisuuteen positiivisesti
12. Uskot, että saat opiskella haluamaasi ammattiin
13. Sinulla ei ole suurta riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi
14. Viime syntymäpäivänäsi sait lahjaksi toivomasi asian
15. Pääset syömään ulos pikaruokaloihin tai ravintoloihin vähintään kerran viikossa
16. Et pelkää liikkua naapurustossa, jossa elät
17. Perheelläsi on varaa ostaa sinulle uusia vaatteita vähintään kerran kuukaudessa
18. Voit itse valita seurustelukumppanisi teini-iässä
19. Sinulla on ikäkaudellesi sopivia virikkeitä, kuten leluja tai pelejä
20. Sinulla tai vanhemmillasi on mahdollisuus käyttää internetiä
21. Sinulla tai perheelläsi olisi tarpeeksi rahaa ostaa sinulle mitä tahdot
22. Et pelkää, että vanhempasi jäävät ilman työtä
23. Vaikka vanhempasi eivät olisi töissä, pystyisitte säilyttämään kotinne ja ruokailemaan säännöllisesti

LAPSEN ASKELIN II

Tavoitteet:

- Ymmärtää lapsen oikeuksia maailmanlaajuisessa kontekstissa
- Pohtia tasa-arvokysymyksiä

Tarvikkeet:

- Reilusti tilaa

Kesto: 5+

Ryhmäkoko:

- 3-10 oppilasta/ryhmä, 4 ryhmää

Kuvaus:

Oppilaat jaetaan neljään ryhmään siten, että pojat muodostavat kaksi ja tytöt kaksi ryhmää. Tytöt jakautuvat suomalaisiksi tytöiksi ja köyhiksi kehitysmaassa asuviksi tytöiksi. Pojat muodostavat vastaavat poikaryhmät. Jokaisesta ryhmästä valitaan vapaaehtoinen "sätkynukke", eli henkilö, jonka on liikuttava muun ryhmän ohjeiden mukaan. Tämä henkilö ei saa osallistua keskusteluun. Sätkynuket asettuvat rinnakkain, kun ryhmät muuten pysyvät erillään toisistaan. Opettaja lukee erilaisia väitteitä, joista ryhmät keskustelvat lyhyesti ja päättävät saako heidän roolihahmonsa ottaa askeleen.

Kun kaikki väitteet on käyty läpi, katsotaan kuka tai ketkä ovat päässeet pisimmälle. Purkukeskustelussa on hyvä huomioida sekä sätkynuket että muut ryhmät. Miltä tuntui, kun ei saanut ottaa askelta? Miltä tuntui päättää toisen puolesta? Oliko jokin kysymys vaikea? Miksi? Mitä huomaatte Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisesta a) eri maiden, b) sukupuolen välillä? Onko sukupuolella enemmän merkitystä Suomessa vai kehitysmaissa? Mistä luulette sen johtuvan? Muuttuuko tilanne aikuisena?

LAPSEN ASKELIN II -VÄITTEET

1. Ota askel, jos sinulla on joka arkipäivä mahdollisuus syödä lämmin ravitseva ateria halutessasi
2. Ota askel, jos sinulla on mahdollisuus käydä koulua säännöllisesti
3. Ota puoli askelta, jos sinun ei tarvitse auttaa vanhempiani kotitöissä
4. Ota askel, jos sinun ei täydy tehdä säännöllisesti raskasta työtä elättääksesi perheesi
5. Ota askel, jos ei ole vaarana, että joudut sotimaan ennen kuin täytät 16 vuotta
6. Ota askel, jos sinulla ei ole vaaraa joutua myydyksi esim. puolisoiksi
7. Ota askel, jos sinulla on sairastuessasi mahdollisuus päästä lääkäriin suhteellisen nopeasti
8. Ota askel, jos todennäköisyytesi joutua hyväksikäytön uhriksi on pieni
9. Ota askel, jos sinua kuunnellaan useissa elämäsi liittyvissä päätöksissä
10. Ota askel, jos sinulla on mahdollisuus viettää vapaa-aikaa tai olla kavereiden kanssa useana päivänä viikossa
11. Ota askel, jos et ole koskaan joutunut väkivallan uhriksi
12. Ota askel, jos tiedät, että vammautuessasi saisit apua
13. Ota askel, jos vanhempiasi tuetaan jollakin lailla lasten kasvattamisessa (lapsilisät, päiväkodit..)
14. Ota askel, jos sinulla on mahdollisuus tietää, mitä muualla maapallolla tapahtuu esim. radion välityksellä

SYVENNETÄÄN

HEIMONEUVOSTO

Tavoitteet:

- Syventää ymmärrystä lapsen oikeuksista.
- Ymmärtää käytännön tilanteita, joihin sopimus liittyy
- Hahmottaa demokraattista toimintaa ja äänestysperiaatteita

Kuvaus:

Opettaja lukee oheiset kolme kertomusta erilaisista tilanteista ja tapahtumista. Jokaisen tarinan lopuksi opettaja esittää tarinoiden lopussa olevan aiheeseen liittyvän kysymyksen. Oppilaat kirjoittavat äänestyslapuille vastauksensa ja tuovat sen äänestysastiaan. Äänestysvaiheessa on tärkeää, etteivät oppilaat keskustele keskenään.

Kun kaikki ovat vastanneet, keskustellaan tarinasta. Aluksi oppilaat yrittävät nimetä lapsen oikeuksia, jotka liittyvät tarinaan. Myös perusteita omalle äänestyskäyttäytymiselle kannattaa kysellä. Jo alakouluikäiset esittävät mielipiteensä varsin perustellusti. Tarinoista esitetään myös oppilaiden omaan elämään liittyviä kysymyksiä. Lapset ja nuoret kertovat mielellään esimerkkejä siitä, kuinka ovat auttaneet tarvitsevia tai tehneet joskus töitä. Opettaja toimii puheenjohtajana.

Tarvikkeet:

- Pieniä lappuja äänestyslipukkeiksi
 - Äänestyslipas
 - Kyniä
- Kesto:** 20+
Ryhmäkoko: 1

Keskustelun aikana esimerkiksi avustaja tai nimetty oppilas laskee annetut äänet, jonka jälkeen tulos julkistetaan. Tuloksesta keskustellaan vielä yhdessä. On tärkeää, ettei vähemmistön ääniä väheksytä, vaan oppilaat saavat säilyttää omat näkökulmansa.

Muunnelmia:

Lyhyillä oppitunneilla voidaan äänestys hoitaa avoimesti viittaamalla. Opettajan kannattaa tällöin huomioida ryhmäpaineen vaikutus vastauksiin. Suljettu äänestys antaa todennäköisesti totuudenmukaisemman lopputuloksen.

Tarinoita voi käyttää pelkästään lapsen oikeuksien tunnistamiseen, jolloin äänestysprosessi ja syventyvä keskustelu jäävät pois. Siten oppitunnilla ehditään käydä useampi tarina lyhyemmässä ajassa.

ANNANSILMÄT

Anna on sokea. Hänellä on apunaan reipas nuori opas-koira. Mutta aina koirakaan ei tiedä, mihin pitäisi suunnistaa. Onneksi Annan koulukaverit ovat auttavaisia ja neuvovat tarvittaessa. Eräänä päivänä Anna kuitenkin eksyi, kun bussi jätti hänet vahingossa väärälle pysäkillle. Koira ja Anna olivat molemmat hukassa tietämättä mihin suuntaan lähteä.

Anna kuuli kiireisiä askeleita ympäriltään ja yritti pyytää ohikulkijoilta apua. Askeleista huolimatta kukaan ei pysähtynyt auttamaan Annaa, päinvastoin Annasta tuntui kuin äänet olisivat edenneet entistä vauhdikkaammin.

Äänestyskysymys:

Pysähtyisitkö sinä neuvomaan Annaa? Kyllä/en

Keskustelukysymyksiä:

- Mihin lapsen oikeuksiin tarina liittyi?
- Miksi ihmiset eivät pysähtyneet?
- Jos et itse pysähtyisi, miksi?
- Onko joku teistä auttanut vastaavassa tilanteessa?
- Mitä luulette Annalle käyneen?

KEVÄTKIUSAUS

Jarno istuskeli yksikseen keinussa pitkän koulupäivän jälkeen. Kevät oli tulossa ja Jarno nautiskeli sulavan lumien muodostamien pienten purojen solinasta. Yhtäkkiä Jarnon vierellä seisoivat kolme vanhempaa poikaa. Pojat naureskelivat ja kuiskivat keskenään. Yksi pojista alkoi luetella kovaan ääneen kavereilleen miten hirveältä Jarnon vaatetus näytti ja miten kamalia värejä Jarno onkaan päälleen pukeutunut. Vähän aikaa naureskeltuaan ja päiviteltyään Jarnon olemusta pojat lähtivät. Jarno pahoitti mielensä poikien puheista ja koko ihana kevättunnelma menetti merkityksensä. Kotiin päästyään Jarno heitteli vaatteensa vihaisena ympäri lattiaa ja vannoi, ettei käytä niitä enää koskaan.

Äänestyskysymys:

Kun Jarno seuraavan kerran näkee pojat, pitäisikö hänen mennä rohkeasti sanomaan heille päin naamaa oma mielipiteensä näiden vaatetuksesta? Kyllä/ei

Keskustelukysymyksiä:

- Mihin oikeuksiin tarina liittyi?
- Menisitkö itse sanomaan pojille jotakin heidän vaatteistaan, tai olisitko sanonut heti jotakin?
- Mikä olisi järkevin tilanne toimia tällaisessa tilanteessa?
- Onko sinulle tapahtunut jotakin vastaavaa?
- Milloin?
- Mitä teit siinä tilanteessa?
- Saako toisia loukata, vaikka olisi eri mieltä?

KOULU VAI TYÖ

Ripon on 11-vuotias poika Bangladeshista. Hänen perheensä on hyvin köyhä, mutta Riponin onneksi hänen vanhempansa ovat säästäneet sen verran rahaa, että hän on päässyt kouluun edellisenä syksynä. Ripon on tehnyt kevyttä työtä koulupäivien jälkeen auttaakseen vanhempiaan ja voidakseen jatkaa opiskelua.

Perheen isä on tehnyt jo hyvin pitkään hyvin raskasta ja vaarallista työtä. Eräänä iltana isä tuleekin keppeihin nojaten mustelmaisena ja kuivuneen veren tahrmana kotiin. Isän toinen jalka on murtunut ja hän on saanut erilaisia ruhjeita sekä aivotärähdyksen. Perheellä ei ole rahaa viedä isää lääkäriin, joten toipuminen tapahtuu kotona ja vie todella pitkään, eikä isä välttämättä pysty enää koskaan tekemään samaa työtä. Perhe on vaikean valinnan edessä.

Jos kukaan ei käy kunnan töissä, on lähes mahdotonta kustantaa elämistä ja etenkin koulua lapsille. Riponin

olisi nyt vanhimpana otettava isän työ ja elätettävä perhe. Työnteko tarkoittaa pitkiä ja uuvuttavia päiviä vaarallisessa ympäristössä. Jos Ripon menee töihin, hän ei enää pääse kouluun ja mahdollisuudet parempaan ammattiin heikkenevät. Töiden jälkeen Riponille ei jää edes vapaa-aikaa, jotta hän voisi pelata kavereidensa kanssa jalkapalloa.

Äänestyskysymys:

- Pitäisikö Riponin mennä kouluun vai töihin? Koulu/työ

Keskustelukysymyksiä:

- Miten päätös vaikuttaa Riponin tulevaisuuteen?
- Miksi äänestit niin kuin äänestit?
- Oletko itse joutunut tekemään jotakin työtä?
- Kävisitkö mieluummin töissä vai koulussa?

PATSASTELUA

Tavoitteet:

- Syventää ajatuksia lapsen oikeuksista

Kuvaus:

Oppilaat jakautuvat ryhmiin, joissa heidän on mukavaa ja rentoa työskennellä. Ryhmä päättää yhdessä yhdestä kolmeen lapsen oikeuksien sopimuskohtaa, jotka he esittävät luokalle. Valinnan apuna käytetään sopimuksen tiivistelmää. Aluksi päätetään myös, saako rekvisiittaa kuten koulukirjoja hyödyntää.

Oikeudet esitetään still-kuvina eli patsaina. Oppilaille annetaan aikaa valmistaa kehojaan käyttäen pysäytetty kuva, joka liittyy heidän valitsemaansa artiklaan. Ryhmien annetaan suunnitella patsaitaan esimerkiksi käytävässä, jotta kaikki mahtuvat kokeilemaan erilaisia variaatioita ja yllätyksellisyys säilyy.

Valmistautumisen jälkeen patsaat esitetään ryhmä kerrallaan. Vuorollaan ryhmä jähmettyy harjoittelemaansa asen-

Tarvikkeet:

- Lyhennelmä Lapsen oikeuksien sopimuksesta (liite 1)

Kesto: 15+

Ryhmäkoko: 2-6 oppilasta/ryhmä

toon, ja muut arvailevat artikloja, joihin patsaat liittyvät. Jos kuva ei ole ilmiselvä, voi muu luokka esittää kysymyksiä, joihin patsas saa vastata vain ”kyllä” tai ”ei” kunnes joku arvaa oikean artiklan. Tarkoitus ei ole huutaen käydä läpi sopimuksen artikloja, vaan jo parin väärän vastauksen jälkeen ohjataan oppilaat tekemään kysymyksiä kuten: ”Onko tuo polvistunut aikuinen?” tai ”Yritättekö näyttää pelokkailta?”. Koko ajan tarkentuvien kysymysten avulla selviää, mitä patsas on tekemässä ja mitä artiklaa se kuvaa.

Muunnelmia:

Jos Lapsen oikeuksien sopimusta on käsitelty paljon, voidaan suunnittelu- ja arvausvaihe tehdä ilman sopimustiivistelmien apua.

MUN OIKEUDET EI TOTEUDU! -DRAAMAHARJOITUS

Tavoitteet:

- Syventää Lapsen oikeuksien sopimuksen tunteista

Kuvaus:

Harjoitus voidaan tehdä esimerkiksi siten, että ensimmäisellä tunnilla lämmitellään ja valmistellaan esitys. Toisella tunnilla lyhyet näytelmät esitetään ja puretaan. Rentoutumisen ja miellyttävän draamakokemuksen takaamiseksi ryhmät kannattaa muodostaa siten, että sen jäsenet toimivat mielellään keskenään, eivätkä ujostele toisiaan. Draamatunnit kannattaa aloittaa lämmittelyleikeillä, jotta oppilaat pääsevät tunnelmaan ja rentoutuvat toistensa seurassa. Lämmittelyn jälkeen ryhmille jaetaan draamakortit, joissa jokaisessa on kaksi lapsenoikeusartiklaa sekä tiivistelmä ohjeista. Ryhmän tarkoituksena on tehdä lyhyt esitys, jossa kumpikaan draamakortissa olevista artikloista ei toteudu.

Oppilaita ohjeistetaan huomioimaan yleisö ja esityssuunta sekä neuvotaan heitä panostamaan tarinaan ja vuoropuheluun. Esityksessä tulisi olla selkeä lyhyt juoni pelkän kon-

Tarvikkeet:

- Lyhennelmä sopimuksesta (liite 1)
- Draamakortit (liite 7)

Kesto: 45+

Ryhmäkoko: 2-6 oppilasta/ryhmä

fliktitilanteen sijaan. Näytelmän valmistamiseen varataan reilusti aikaa ja mahdollisuus harjoitella luokan ulkopuolella.

Ryhmät esittävät näytelmät vuorotellen. Jokaisen esityksen jälkeen on hyvä käydä lyhyesti läpi päälimmät tunteet ja oikeudet, joita näytelmässä käsitellään. Oppilaat eivät todennäköisesti jaksa keskittyä näytösten välillä pitkään, jos oma vuoro on vielä tulossa. Kunnon purku tehdäänkin vasta kaikkien esitysten jälkeen.

Purkukeskustelussa on hyvä antaa tilaa vapaalle keskustelulle ja mahdollisuudelle käsitellä näytelmien herättämiä tunteita. Näytelmiä voi avata kysymyksillä kuten: Miltä tuntui, kun omia oikeuksia poljettiin? Herättivätkö näytelmät toivottomuuden tunteita? Entä muita tunteita? Olisiko ollut mukavampi näytellä oikeuksia, jotka toteutuvat? Miksi/miksi ei? Voisiko jokin esitellyistä tilanteista tapahtua Suomessa? Oletko törmännyt vastaaviin tilanteisiin jossakin?

SEIS! HUOMAA OIKEUDET! -DRAAMAHARJOITUS

Tavoitteet:

- Syventää Lapsen oikeuksien sopimuksen tuntemusta
- Harjoittaa itseilmaisua improvisaatiota hyödyntäen

Tarvikkeet:

- Lyhennelmä sopimuksesta
- Tilannekuvaukset (liite 6)

Kesto: 45+

Ryhmäkoko: 2-6 oppilasta/ryhmä

Kuvaus:

Harjoitus voidaan tehdä siten, että ensimmäisellä tunnilla lämmitellään ja valmistellaan esitys. Toisella tunnilla lyhyet näytelmät esitetään ja puretaan. Rentoutumisen ja miellyttävän draamakokemuksen takaamiseksi ryhmät kannattaa muodostaa siten, että sen jäsenet toimivat mielellään keskenään, eivätkä ujostele toisiaan. Draamatunnit kannattaa aloittaa lämmittelyleikeillä, jotta oppilaat pääsevät tunnelmaan ja rentoutuvat toistensa seurassa. Lämmittelyn jälkeen ryhmille jaetaan tarinakortit, joiden lyhyissä kuvauksissa jokin lapsen oikeus ei toteudu. Ryhmän tarkoituksena on näyttellä kortissa oleva tilanne. Jos ryhmässä on useampi henkilö, oppilaat voivat muokata tarinaa ja keksiä lisärooleja.

Oppilaita ohjeistetaan huomioimaan yleisö ja esitysuunta. Esitysten valmistamiseen varataan tarpeeksi aikaa ja mahdollisuus harjoitella luokan ulkopuolella. Tämä harjoitus ei vaadi yhtä pitkää valmistautumisaikaa kuin Mun oikeudet ei toteudu! -draamaharjoitus, koska oppilaiden ei tarvitse keksiä koko tarinaa itse.

Ryhmät esittävät näytelmät vuorotellen. Ryhmä näytte-

lee valmistelemansa tilanteen kerran läpi, minkä jälkeen ryhmä aloittaa saman näytelmän alusta. Nyt yleisön tehtävänä on huutaa "seis!" heti, kun jotakin oikeutta ollaan aikeissa loukata. Huudon jälkeen näyttelijät jähmettyvät paikalleen. Yleisö kertoo, mitä näytelmässä seuraavaksi tapahtuu, jotta loppu on onnellinen, eikä mitään oikeutta rikota. Kun yleisö on saanut loppuratkaisun kehiteltyä, näyttelijät esittävät uuden loppuratkaisun jatkaen siitä tilanteesta, johon näytelmä jähmettyi.

Purkukeskustelussa on hyvä antaa tilaa vapaalle keskustelulle ja mahdollisuudelle kertoa näytelmien herättämiä tunteita. Näytelmiä voi avata kysymyksillä kuten: Miltä näyttelyminen tuntui? Oliko vaikea jatkaa näytelmää, kun ei saanut itse valmistella loppuratkaisua? Oliko loppuratkaisu näyttelijöistä/muusta ryhmästä hyvä? Oliko se realistinen? Kumpi loppuratkaisu olisi oikeasti todennäköisempi? Voisiko jokin esitellyistä tilanteista tapahtua Suomessa? Oletko törmännyt vastaaviin tilanteisiin jossakin? Millainen olo harjoituksesta jäi?

MAAPALLO

Tavoitteet:

- Tutustua muiden maiden lapsenoikeustilanteeseen
- Pohtia asioiden välttämättömyyttä
- Syventää ymmärrystä lapsen oikeuksista
- Lisätä tiedonhakuvalmiuksia ja luetunymmärtämistä

Kuvaus:

Sinisestä ja vihreästä/ruskeasta kartongista tai pahvista valmistetaan iso maapallo. Oppilaat kirjoittavat merialueille eli siniselle osalle asioita, joita ilman kukaan lapsi ei voi elää. Kukin saa vuorollaan käydä kirjoittamassa omat ajatuksensa, eikä haittaa, vaikka jotkin asiat mainittaisiin useaan kertaan. Ruskeille alueille eli maanosiin oppilaat kirjoittavat asioita, joita he haluaisivat kaikilla olevan elämiseen vaadittavien asioiden lisäksi.

Lopuksi oppilaat tutustuvat eri maiden lapsiin ja nuoriin ja heidän elinpiiriinsä. Esimerkiksi Taksvärkin nettisivuilla taksvarkki.fi on eri maiden nuorten kertomuksia omasta ajastaan. Tarinoita voi joko tulostaa, tai ohjata lapset käyttämään internetiä itsenäisesti. Tutustumisen jälkeen oppilaat

Tarvikkeet:

- Sinistä kartonkia meriksi
- Ruskeaa tai vihreää kartonkia mantereiksi
- Kyniä ja piirustuspaperia
- Sakset
- Sinitarraa hahmojen kiinnitykseen

Kesto: 45+

Ryhmäkoko: 1

piirtävät hahmoja, joihin he kirjoittavat oppimaansa hyödyntäen mitä aiemmin maapalloon kirjatusta asioista hahmolla on. Piirretyt lapset voidaan kiinnittää sinitarralla sen maan kohdalle, josta he ovat kotoisin. Hahmot esitellään myös muille oppilaille.

Kun maapallo asukkaineen on saatu valmiiksi, käydään purkukeskustelu, jossa oppilaat saavat kertoa lukemiensa tarinoiden herättämistä ajatuksista ja tunteista. Luotuja hahmoja voidaan verrata omaan elämään. Mikä mahtaa olla oppilaiden ja näiden hahmojen elämässä yhteistä? Ovatko maapalloon eri osiin kirjoitetut asiat yhtä tärkeitä kaikkialla maailmassa? Mistä tämä johtuu? Oppilaita johdatellaan huomaamaan mieluummin yhdistävät asiat kuin erottavat asiat.

OIKEUS OMISSA KÄSISSÄ

Tavoitteet:

- Pohtia omia vaikutusmahdollisuuksia lapsen oikeuksien toteutumiseksi
- Etsiä tietoa tahoista, jotka voivat auttaa

Kuvaus:

Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee, että vanhempien ja valtion on varmistettava oikeuksien toteutuminen. Lapsilla ja nuorilla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa tilanteeseen.

Oppilaat valitsevat pienissä ryhmissä jonkin oikeuden. Hyviä artikloja tehtävään ovat esimerkiksi: 19, 27, 33, 34, 36. Valinnan jälkeen oppilaat pohtivat, mikä kohta oikeudesta ei toteudu a) omassa elämässä b) Suomessa c) muualla maailmassa. Toisessa vaiheessa oppilaat yrittävät selvittää pohtimalla ja tutkimmalla sitä, miten oikeutta Suomessa edistetään.

Kun keinoja on hahmotettu, pohditaan, miten itse voisi vaikuttaa artikkelin toteutumiseen. Voisivatko oppilaat osallistua joidenkin oikeutta edistävien tahojen toimintaan tai

Tarvikkeet:

- Internet
- Kyniä
- Paperia/kartonkeja

Kesto: 45+

Ryhmäkoko: 1-4 oppilasta/ryhmä

keksivätkö he itse menetelmiä, joilla asia paranisi. Entä arjen teot? Mikä on oppilaiden oma vastuu ja rooli esimerkiksi väkivallattomuudessa? Oppilaat voivat miettiä esimerkkejä siitä, mitä ovat tehneet, jos ovat kohdanneet väkivaltaa. Tai mitä heidän mielestään pitäisi tehdä? Edeltäväksi harjoitukseksi soveltuu hyvin Oikeus ja velvollisuus, koska siinä käsitellään samaa aihetta. Vaikuttamiskeinoja etsiessä voi käyttää internetiä apuna.

Oppilaat tekevät lopuksi huoneentaulun oikeudestaan ja siitä, mitä itse voi asian edistämiseksi tehdä. Huoneentaulun on hyvä liittää esimerkiksi yhteystietoja, joista apua saa, kun oikeuksia poljetaan.

INIS JA ANIIM -JATKOTARINA

Tavoitteet:

- Pohtia erilaisia todellisuuksia
- Miettiä keinoja, joilla lapsen oikeuksia voidaan edistää

Tarvikkeet:

- Kyniä
- Kirjoituspaperia
- (Tarinoita kopioituna)

Kesto: 30+

Ryhmäkoko: 1

Kuvaus:

Oppilaat kuuntelevat tai lukevat Inis ja Aniim -tarinan alun ja koettavat poimia sieltä kaikki Lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvät kohdat. Tämän jälkeen oppilaat saavat kirjoittaa tarinalle jatkon, jonka lopussa lapsen oikeudet to-

teutuvat. Olisi hyvä, jos oppilaille olisi mahdollisuus kerrata tarinaa kirjoittaessaan. Teksti kannattaa joko jakaa monistettuna luokalle tai heijastaa dokumenttikameran avulla seinälle, josta kaikki voivat sen nähdä.

INIS JA ANIIM

Eräänä aamuna Sini oli matkalla kouluun, kun hän huomasi maassa jännittävän lasinpalasen. Sini noukki lasin maasta ja ihasteli sen loistavaa hehkua nousevan kevätauringon valossa. Oi, miten se kiilsikään kaikissa sateenkaaren väreissä! Sini lähti maailman kaunein lasinpala kädessään iloisesti hypähdellen ja lauleskellen kohti koulua.

Koulun pihaan saavuttuaan Siniä kohtasi karmaiseva näky. Siinä missä koulu oli vielä edellisenä iltapäivänä seissyt puhtaan valkoisena, oli nyt musta ja ankea, savua puskeva lenkkitossutehdas. Sini ei kyennyt ihmetykseltään liikkumaan, vaan tuijotti näkyä suu auki. Ilmassa leijui karmea palaneen löyhkä.

Kauhusta jäähmettyneen Sinin viereen hiippaili vihreään asuun pukeutunut tyttö. Tyttö alkoi nykiä Sinin hihaa ja nyhkytti samalla: "Inis, Inis, olet myöhässä töistä. Jos johtaja huomaa, et saa tänään ollenkaan ruo-

kaa!" Sini alkoi toipua ensijärkytyksestään ja katsahti hihassaan roikkuvaa tyttöä. "Mutta Miina, miksi sinulla on vihreä puku? Sinähän vihaat vihreää ja mitä sinä oikein höpötät töistä, eikö meillä pitänyt olla tänään kevätretki luokan kanssa?"

"Voi Inis! Sinä olet hengittänyt taas liikaa myrkyllisiä kaasuja, minä olen Aniim, enkä mikään Miina ja mistä luokasta ja retkistä sinä oikein puhut? Ja missä sinä olet oikein ollut, kello on yhdeksän, työt alkoivat jo kolme tuntia sitten, tule nyt!"

Sini päätti sulkea suunsa ja seurata Miinaa, tai Aniimia, mikä tytön nimi nyt mahtoikaan olla. Tytöt kulkivat pitkin tehtaan synkkiä käytäviä. Matkalla he ohittivat monta tuimailmeistä miestä ja vielä useampia riutuneita, Sinin mielestä tutunnäköisiä lapsia. Viimein Sini ja Aniim tulivat isoon saliin, jossa...

OIKEUTTA LAPSILLE!

Tavoitteet:

- Kehittää ajattelua
- Henkilökohtaistaa lapsen oikeuksia
- Ymmärtää, että oikeuksien on kuuluttava kaikille.

Kuvaus:

Kun lapsen oikeuksien sopimus on tuttu, oppilaille voi antaa tehtäväksi keksiä omia oikeuksia. Työskentely tapahtuu yksin tai pienissä ryhmissä. Oppilaat ohjeistetaan keksimään oikeus, joka tulisi heidän mielestään olla kaikilla maailman lapsilla ja nuorilla. Kun oikeus on keksitty ja muotoiltu, oppilaiden on tarkennettava omaa artiklaansa.

Oppilaat pohtivat omaan artiklaansa liittyen ainakin seuraavia kysymyksiä: Kenen pitäisi valvoa artiklan toteutumista

Tarvikkeet:

- Paperia
- Kyniä

Kesto: 30+

Ryhmäkoko: 1-3 oppilasta/ryhmä

ja millä keinoin? Miten artiklaa toteutettaisiin käytännössä? Mitä haittaa tällaisesta oikeudesta voisi olla a) aikuisille b) lapsille itselleen? Miksi kyseinen kohta ei jo ole sopimuksessa? Olisiko oikeus oikeasti toteutettavissa?

Ajatuksia kerätään paperille tai keskustelu voidaan käydä pareittain tai pienissä ryhmissä, jos oikeus on keksitty yksin. Koko luokan omat oikeudet voidaan kerätä listaksi ja liittää Lapsen oikeuksien sopimuksen jatkoksi muistuttamaan siitä, mihin pitäisi pyrkiä.

LAPSEN OIKEUDET -TIETOVISA

Tavoitteet:

- Muistuttaa Lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvistä faktoista

Kuvaus:

Kun Lapsen oikeuksien sopimus on tuttu, voidaan tietovisan avulla virkistää muistia sopimukseen liittyvistä faktoista. Kysymykset luetaan yksi kerrallaan, jonka jälkeen oppilailla on

Tarvikkeet:

- Vastauspaperia
- Kyniä

Kesto: 10+

Ryhmäkoko: 1

aikaa vastata. Tarkistus toteutetaan opettajan valitsemalla tavalla. Visan maksimipistemäärä on 10.

TIETOKILPAILUKYSYMYKSET

1. Minä vuonna Lapsen oikeuksien sopimus on solmittu? (20.11.1989)
2. Kuinka monta maata ei ole sopimusta allekirjoittanut? (2)
3. Mitkä maat eivät ole allekirjoittaneet Lapsen oikeuksien sopimusta? (Somalia ja Yhdysvallat)
4. Minkä ikäiseksi sopimus määrittelee lapsen? (Alle 18-vuotiaaksi)
5. Mihin aiheeseen liittyvä artikla poikkesi tästä ikärajasta ennen lisäpöytäkirjaa? (Alle 15-vuotiaiden ei pidä osallistua sodankäyntiin)
6. Mikä oli kyseinen ikäraja? (Alle 15)
7. Minä vuonna Suomi allekirjoitti Lapsen oikeuksien sopimuksen? (1991)
8. Mitä eroa on sopimuksella ja julistuksella? (Julistus ei sido valtioita oikeudellisesti)
9. Mainitse neljä lapsen oikeuksien artiklaa omin sanoin (½ pistettä jokaisesta)

POHDITAAN

TUTUSTUMIS- JA TUTKIMUSTEHTÄVIÄ

1. Tutustukaa valitsemanne maan tilanteeseen ja verratkaa sitä Suomeen. Mikä yhdistää? Mikä erottaa? Miksi kyseisen maan tilanne on mitä se on? Voisitko itse vaikuttaa jotenkin valitsemanne maan oloihin tai edistää lapsen oikeuksien toteutumista siellä? Miten?
2. Valitkaa jokin toinen ihmisoikeussopimus. Vertailkaa valitsemaanne sopimusta Lapsen oikeuksien sopimukseen. Mitä eroja havaitte? Entä yhtäläisyyksiä?
3. Tutustukaa YK:n toimintatapoihin. Miten YK pyrkii varmistamaan ihmisoikeussopimustensa toteutumisen? Miten Lapsen oikeuksien sopimusta valvotaan? Mitä seuraa, jos allekirjoittaneet maat eivät noudata sopimusta? Miten Suomessa valvotaan sopimuksen toteutumista?
4. Tutustukaa eri lähteiden (esim. taksivarkki.fi tai liite 8) avulla lapsisotilaan, lapsityöläisen ja lapsikaupan uhrin elämään. Miten lapset ovat joutuneet räikeiden ihmisoikeusrikkomusten uhreiksi? Miltä heidän tulevaisuutensa näyttää? Miten heidän päivänsä eroavat omasta elämästänne? Mitä yhtäläisyyksiä elämässänne on? Mistä lapsi haaveilee?
5. Selvittäkää, miten itse voitte vaikuttaa kuntanne päätöksentekoon. Mitä kanavia alaikäisellä on mahdollisuus käyttää tullakseen kuulluksi?

KIRJOITUSTEHTÄVIÄ

1. Tutustukaa lapsisotilaan, lapsityöläisen tai lapsikaupan uhrin tarinaan (liitteessä 8). Kirjoittakaa kirje lapsen näkökulmasta. Miettikää ennen kirjoittamista kirjeen saaja ja syy kirjoittaa. Kun jokainen on kirjoittanut kirjeen, ne voidaan sekoittaa ja jakaa luokassa uudelleen. Saajan tehtävä on kirjoittaa vastausviesti lapselle.
2. Arpookaa liitteestä 5 jokaiselle hahmo ja kirjoittakaa ote tämän henkilön päiväkirjasta. Otteen perusteella arvailaan, kenestä on kyse.
3. Kirjoittakaa mielipidekirjoitus johonkin lehteen valitsemaanne aiheesta. Muistakaa, että lapsella (ja nuorella) on oikeus mielipiteisiin, kunhan se ei loukkaa muita. Harjoitelkaa rakentavien argumenttien tekemistä.

LIITTEET

LIITE 1 LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUKSEN TIIVISTELMÄ

1. ARTIKLA

Jokainen alle 18-vuotias on lapsi.

2. ARTIKLA

Lapsen hyvinvointi ei saa riippua siitä, mistä päin maailmaa hän on kotoisin tai miltä hän näyttää.

3. ARTIKLA

Aikuisten, esimerkiksi valtion, on tehtävä sellaisia päätöksiä, jotka suojelevat lasta.

4. ARTIKLA

Valtioiden pitää toteuttaa nämä artikkelat.

5. ARTIKLA

Valtioiden pitää auttaa vanhempia ja muita lapselle tärkeitä aikuisia niin, että nämä voivat tukea lapsen kehitystä.

6. ARTIKLA

Kaikilla lapsilla on oikeus elämään, ja valtion pitää auttaa lapsia saamaan mahdollisimman hyvä elämä.

7. ARTIKLA

Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen.

8. ARTIKLA

Valtiot varmistavat jokaisen lapsen oikeuden henkilöllisyyteen, kansalaisuuteen ja nimeen.

9. ARTIKLA

Jokaisen lapsen pitää saada elää yhdessä vanhempiensa ja perheensä kanssa, jos hänellä on hyvä olla heidän kanssaan.

10. ARTIKLA

Jos lapsi on joutunut lähtemään kotimaastaan, hänen pitää voida palata sinne ja päästä yhteyteen oman perheensä kanssa.

11. ARTIKLA

Valtioiden pitää estää lasten sieppaaminen.

12. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus omiin mielipiteisiin.

13. ARTIKLA

Jokaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan se ei loukkaa muita.

14. ARTIKLA

Lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen pitää kunnioittaa hänen ikätasonsa huomioon ottaen.

15. ARTIKLA

Lapset saavat perustaa järjestöjä ja toimia niissä.

16. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus yksityisyyteen.

17. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus tietää esim. television, radion ja lehtien välityksellä, mitä maailmassa tapahtuu.

18. ARTIKLA

Valtion täytyy tukea vanhempia lapsien kasvattamisessa.

19. ARTIKLA

Lapsia pitää suojella väkivallalta ja hyväksikäytöltä.

20. ARTIKLA:

Valtion pitää auttaa perheettömiä lapsia.

21. Artikla:

Lapsia voidaan adoptoida, mutta vain jos se on lapsen kannalta paras vaihtoehto.

22. Artikla:

Pakolaislapsista pitää huolehtia.

23. ARTIKLA

Vammaisten lasten pitää saada parasta mahdollista apua.

24. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus elää terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa.

25. ARTIKLA

Laitoksissa hoitoa saavilla lapsilla on oltava hyvät oltavat.

26. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus nauttia sosiaaliturvasta.

27. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus kunnolliseen elintasoon.

28. ARTIKLA

Lapsilla on oikeus käydä koulua.

29. ARTIKLA

Opetuksen pitää kehittää lasten taitoja ja suvaitsevaisuutta.

30. ARTIKLA:

Vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaankuuluvilla lapsilla on oikeus noudattaa oman ryhmänsä elämäntapaa ja puhua sen kieltä.

31. ARTIKLA

Lapsella on mahdollisuus leikkiin ja vapaa-ajasta nauttimiseen.

32. ARTIKLA

Lapsilla ei saa teettää liian raskasta eikä pitkäaikaista työtä.

33. ARTIKLA

Lapsia pitää suojella huumeilta ja laittomalta huumekaupalta

34. ARTIKLA

Lapsia pitää suojella seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

35. ARTIKLA

Valtioiden pitää estää lapsilla käytävä kauppa.

36. ARTIKLA

Lapsia pitää suojella kaikelta hyväksikäytöltä.

37. ARTIKLA

Lapsia ei saa kiduttaa eikä rangaista julmasti. Jos lapsi joutuu vankilaan, häntä pitää kohdella inhimillisesti ja hänen ikänsä pitää huomioida.

38. ARTIKLA

Alle 15-vuotiaiden lasten ei pidä osallistua sodankäyntiin.

39. ARTIKLA

Väärinkäytösten uhriksi joutuneita lapsia pitää auttaa.

40. ARTIKLA

Lakia rikkoneita lapsia pitää suojella ja heidän oikeuksiaan pitää kunnioittaa.

41. ARTIKLA

Jos valtioilla itsellään on parempia lakeja kuin tässä sopimuksessa luetellut, on niitä noudatettava.

42. ARTIKLA

Valtioiden pitää huolehtia, että kaikki kansalaiset tietävät lapsen oikeudet.

43. ARTIKLA

Tätä sopimusta valvoo kansainvälinen ryhmä.

44.–45. ARTIKLA

Valtiot raportoivat säännöllisesti miten sopimusta noudatetaan.

46.–54. ARTIKLA

Nämä artiklat ovat päätöksiä sopimuksen voimassaolosta.

LIITE 2 DOMINOPALAT

Oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan	Jokainen alle 18-vuotias on lapsi
Jokainen alle 18-vuotias on lapsi	Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin
Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin	Oikeus mielipiteisiin
Oikeus mielipiteisiin	Lapsia on suojeltava väkivallalta
Lapsia on suojeltava väkivallalta	Oikeus käydä koulua
Oikeus käydä koulua	Oikeus nimeen ja kansalaisuuteen
Oikeus nimeen ja kansalaisuuteen	Oikeus yksityisyyteen
Oikeus yksityisyyteen	Uskonnon- ja omantunnonvapaus
Uskonnon- ja omantunnon vapaus	Lapsia pitää suojella huumeilta
Lapsia pitää suojella huumeilta	Lapset eivät saa tehdä raskasta työtä
Lapset eivät saa tehdä raskasta työtä	Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä
Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä	Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin
Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin	Oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan

LIITE 3 KIRJAINLAPUT "BINGOPALLOT"

B Oikeus mielipiteisiin

B Oikeus kansalaisuuteen

B Oikeus huolenpitoon

B Oikeus puhua omaa kieltä

B Vammaisten lasten pitää saada apua

B Alle 18-vuotias on lapsi

B Uskonnonvapaus

B Oikeus käydä koulua

B Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä

B Pakolaislapsista pitää huolehtia

B Oikeus hyvinvointiin

B Oikeus perustaa järjestöjä

B Lapsilla ei saa käydä kauppaa

B Oikeus saada terveydenhoitoa

B Lapsia pitää suojella huumeilta

B Oikeus hyvään elämään

B Oikeus yksityisyyteen

B Oikeus leikkiin

B Lapsia pitää suojella väkivallalta

B Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä

B Oikeus nimeen

B Oikeus vapaa-aikaan

B Oikeus tietää maailman tapahtumista

B Oikeus kirjesalaisuuteen

B Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin

I Oikeus mielipiteisiin

I Oikeus kansalaisuuteen

I Oikeus huolenpitoon

I Oikeus puhua omaa kieltä

I Vammaisten lasten pitää saada apua

I Alle 18-vuotias on lapsi

Uskonnonvapaus

Oikeus tietää maailman tapahtumista

Oikeus käydä koulua

Oikeus kirjesalaisuuteen

Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä

Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin

Pakolaislapsista pitää huolehtia

N Oikeus mielipiteisiin

Oikeus hyvinvointiin

N Oikeus kansalaisuuteen

Oikeus perustaa järjestöjä

N Oikeus huolenpitoon

Lapsilla ei saa käydä kauppaa

N Oikeus puhua omaa kieltä

Oikeus saada terveydenhoitoa

N Vammaisten lasten pitää saada apua

Lapsia pitää suojella huumeilta

N Alle 18-vuotias on lapsi

Oikeus hyvään elämään

N Uskonnonvapaus

Oikeus yksityisyyteen

N Oikeus käydä koulua

Oikeus leikkiin

N Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä

Lapsia pitää suojella väkivallalta

N Pakolaislapsista pitää huolehtia

Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä

N Oikeus hyvinvointiin

Oikeus nimeen

N Oikeus perustaa järjestöjä

Oikeus vapaa-aikaan

N Lapsilla ei saa käydä kauppaa

N Oikeus saada terveydenhoitoa

G Vammaisten lasten pitää saada apua

N Lapsia pitää suojella huumeilta

G Alle 18-vuotias on lapsi

N Oikeus hyvään elämään

G Uskonnonvapaus

N Oikeus yksityisyyteen

G Oikeus käydä koulua

N Oikeus leikkiin

G Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä

N Lapsia pitää suojella väkivallalta

G Pakolaislapsista pitää huolehtia

N Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä

G Oikeus hyvinvointiin

N Oikeus nimeen

G Oikeus perustaa järjestöjä

N Oikeus vapaa-aikaan

G Lapsilla ei saa käydä kauppaa

N Oikeus tietää maailman tapahtumista

G Oikeus saada terveydenhoitoa

N Oikeus kirjesalaisuuteen

G Lapsia pitää suojella huumeilta

N Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin

G Oikeus hyvään elämään

G Oikeus mielipiteisiin

G Oikeus yksityisyyteen

G Oikeus kansalaisuuteen

G Oikeus leikkiin

G Oikeus huolenpitoon

G Lapsia pitää suojella väkivallalta

G Oikeus puhua omaa kieltä

G Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä

Oikeus nimeen

Oikeus hyvinvointiin

Oikeus vapaa-aikaan

Oikeus perustaa järjestöjä

Oikeus tietää maailman tapahtumista

Lapsilla ei saa käydä kauppaa

Oikeus kirjesalaisuuteen

Oikeus saada terveydenhoitoa

Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin

Lapsia pitää suojella huumeilta

Oikeus mielipiteisiin

Oikeus hyvään elämään

Oikeus kansalaisuuteen

Oikeus yksityisyyteen

Oikeus huolenpitoon

Oikeus leikkiin

Oikeus puhua omaa kieltä

Lapsia pitää suojella väkivallalta

Vammaisten lasten pitää saada apua

Lapsia pitää suojella hyväksikäytöltä

Alle 18-vuotias on lapsi

Oikeus nimeen

Uskonnonvapaus

Oikeus vapaa-aikaan

Oikeus käydä koulua

Oikeus tietää maailman tapahtumista

Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä

Oikeus kirjesalaisuuteen

Pakolaislapsista pitää huolehtia

Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin

LIITE 4 SANALAPUT

18-vuotias

väkivallalta

hyvinvointi

hoitoa

suojelevat

kunnolliseen

elämään, elämä

koulua

nimeen, kansalaisuuteen

leikkiin

vanhempiensa ja perheensä

työtä

sieppaaminen

suojella

mielipiteisiin

kauppa

loukkaa

hyväksikäytöltä

kunnioittaa

kiduttaa

järjestöjä

15-vuotiaiden

oikeus

kunnioittaa

maailmassa

LIITE 4 VIRKELAPUT

1. ARTIKLA:

Jokainen alle _____ on lapsi.

2. ARTIKLA:

Lapsen _____ ei saa riippua siitä, mistä päin maailmaa hän on kotoisin tai miltä hän näyttää.

3. ARTIKLA:

Aikuisten, esimerkiksi valtion, on tehtävä sellaisia päätöksiä, jotka _____ lasta

6. ARTIKLA:

Kaikilla lapsilla on oikeus _____, ja valtion pitää auttaa lapsia saamaan mahdollisimman hyvä _____.

7. ARTIKLA:

Jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. Syntyneellä lapsella on oikeus _____ ja _____.

9. ARTIKLA:

Jokaisen lapsen pitää saada elää yhdessä _____ kanssa, jos hänellä on hyvä olla heidän kanssaan.

11. ARTIKLA:

Valtioiden pitää estää lasten _____.

12. ARTIKLA:

Lapsilla on oikeus omiin _____.

13. ARTIKLA:

Jokaisella lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä, kunhan se ei _____ muita.

14. ARTIKLA:

Lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen pitää _____ hänen ikätasonsa huomioon ottaen.

15. ARTIKLA:

Lapset saavat perustaa _____ ja toimia niissä.

16. ARTIKLA:

Lapsilla on _____ yksityisyyteen.

17. ARTIKLA:

Lapsilla on oikeus tietää esim. television, radion ja lehtien välityksellä, mitä _____ tapahtuu.

19. ARTIKLA:

Lapsia pitää suojella _____ ja hyväksikäytöltä.

24. ARTIKLA:

Lapsilla on oikeus elää terveenä ja saada tarvittaessa _____.

27. ARTIKLA:

Lapsilla on oikeus _____ elintasoon.

28. ARTIKLA:

Lapsilla on oikeus käydä _____.

31. ARTIKLA:

Lapsella on mahdollisuus _____
ja vapaa-ajasta nauttimiseen.

32. ARTIKLA:

Lapsilla ei saa teettää liian raskasta
eikä pitkäaikaista _____.

34. ARTIKLA:

Lapsia pitää _____ seksuaaliselta
hyväksikäytöltä.

35. ARTIKLA:

Valtioiden pitää estää lapsilla käytävä
_____.

36. ARTIKLA:

Lapsia pitää suojella kaikelta _____.

37. ARTIKLA:

Lapsia ei saa _____ eikä rangaista julmasti.
Jos lapsi joutuu vankilaan, häntä pitää kohdella
inhimillisesti ja hänen ikänsä pitää huomioida.

38. ARTIKLA:

Alle _____ lasten ei pidä osallistua
sodankäyntiin.

40. ARTIKLA:

Lakia rikkoneita lapsia pitää suojella ja heidän
oikeuksiaan pitää _____.

TARKISTUSOSA:

artiklanumero + puuttuva sana

1. artikla: 18-vuotias
2. artikla: hyvinvointi
3. artikla: suojelevat
6. artikla: elämään, elämä
7. artikla: nimeen, kansalaisuuteen
9. artikla: vanhempiansa ja perheensä
11. artikla: sieppaaminen
12. artikla: mielipiteisiin
13. artikla: loukkaa
14. artikla: kunnioittaa
15. artikla: järjestöjä
16. artikla: oikeus
17. artikla: maailmassa
19. artikla: väkivallalta
24. artikla: hoitoa
27. artikla: kunnolliseen
28. artikla: koulua
31. artikla: leikkiin
32. artikla: työtä
34. artikla: suojella
35. artikla: kauppa
36. artikla: hyväksikäytöltä
37. artikla: kiduttaa
38. artikla: 15-vuotiaiden
40. artikla: kunnioittaa

LIITE 5 LAPSEN ASKELIN -ROOLIT

Olet 7-vuotias saamelaispoika.	Olet islaminuskoinen tyttö. Asut hartaasti uskonnollisten vanhempiesi kanssa.
Olet yhdysvaltalaisen pankinjohtajan tytär. Opiskelet yksityiskoulussa.	Olet 14-vuotias maanviljelijän poika syrjäisessä vuoristokylässä.
Olet 9-vuotias poika, joka elää sateenkaariperheessä äitiensä kanssa.	Olet onnettomuudessa vammautunut 12-vuotias poika, joka liikkuu pyörätuolilla.
Olet 16-vuotias romanityttö, joka ei ole suorittanut peruskoulua.	Olet 10-vuotias lapsityöntekijätyttö Bangladeshista.
Olet pietarilainen 11-vuotias tyttö. Elät katulapsena.	Olet suomalaisella esikaupunkialueella asuva 10-vuotias poika.
Olet laittoman maahanmuuttajan 13-vuotias poika, asut Suomessa.	Olet vanhempien alkoholismin vuoksi huostaanotettu 12-vuotias tyttö.
Olet kiinalaisen maahanmuuttajan poika. Isäsi johtaa hyvin menestynyttä yritystä.	Olet Yhdysvaltojen Suomen suurlähettilään tytär.
Olet menestyksekkään maahantuontiyrityksen omistajan tytär.	Olet 7-vuotias ahvenanmaalainen kalastajan poika.
Olet 15-vuotias tyttö Itä-Helsingistä, olet käyttänyt 2 vuotta vahvoja huumeita.	Olet 9-vuotias afrikkalaispoika. Asut slummissa vanhempiesi kanssa.
Olet afrikkalainen 7-vuotias poika, jonka molemmat vanhemmat ovat kuolleet AIDS:iin	Olet 12-vuotias yksinhuoltajaisän kasvattama tyttö Suomessa.

Pelikauppa

Roolit: myyjä, lapsi ja vanhempi

Vanhempi menee alaikäisen lapsensa kanssa kauppaan ostamaan videopeliä. Keskustelun jälkeen vanhempi ja lapsi suuntaavat kassalle. Myyjä kysyy, tietääkö vanhempi pelin olevan K-18. Vanhempi kertoo tietävänsä, mutta tahtoo ostaa pelin joka tapauksessa

Mä haluisin

Roolit: kaveruksia

Kaverit keskustelevat keskenään musiikista. Yksi kuitenkin ilmoittaa pitävänsä aivan toisen tyyppisestä yhtyeestä. Muut alkavat pilkata eri mieltä olevaa lasta tämän musiikkimausta.

Kouluun vai töihin

Roolit: päähenkilö (lapsi), tämän tovereita, vanhempi

Ryhmä lapsia leikkii pihalla. Yhden lapsen vanhempi tulee keskeyttämään leikin hakeakseen lapsensa töihin, vaikka muut lapset ovat matkalla kouluun. Lapsi pyytää päästä kavereidensa mukana kouluun, mutta vanhempi toteaa, että töihin on lähdeittävä.

Apua

Roolit: sokea, ohikulkijoita

Sokea ei näe, missä on ja koettaa pyytää ohikulkijoilta apua. Kukaan ei pysähdy auttamaan.

LIITE 7 DRAAMAKORTIT

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Lapsia pitää suojella huumeilta 2. Oikeus hyvinvointiin

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Lapsi ei saa tehdä raskasta työtä 2. Oikeus käydä koulua

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Lapsia pitää suojella väkivallalta 2. Oikeus saada terveydenhoitoa

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Oikeus mielipiteisiin 2. Oikeus käydä koulua

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Lapsilla ei saa käydä kauppaa 2. Oikeus nimeen ja kansalaisuuteen

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Oikeus yksityisyyteen 2. Lapsia pitää suojella väkivallalta

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

KEKSIKÄÄ jokin tilanne, jossa mainittuja lapsen oikeuksia poljetaan. Saatte päättää hahmot ja tilanteen itse, koettakaa kuitenkin keksiä kaikille rooli. Pohtikaa samalla, liittyykö tarinanne johonkin muuhun tuntemaanne Lapsen oikeuksien sopimuksen kohtaan.

Oikeudet: 1. Lapset eivät saa osallistua sodankäyntiin 2. Lapsilla ei saa käydä kauppaa

Tarinassanne nämä oikeudet EIVÄT toteudu.

Mohammed, lapsisotilas

Sudanilaisen Mohammedin univormu on liian suuri ja roikkuu päällä. Mutta silti hän on saanut tapettua monia ihmisiä. Monet hänen kavereistaan ovat kuolleet, samoin vanhempansa. Sissijoukko sai toimia perheen korvikkeena.

Mohammed oli seitsemänvuotias, kun joukot hyökkäsivät hänen kotikyläänsä.

"Isä yritti piilottaa pikkuskoni ja minut kaivoon, mutta ei ehtinyt ajoissa. Isä ammuttiin siihen paikkaan ja äiti ja kaksi siskoani vietiin metsään. Kersantti heitti minut kuorma-auton lavalle ja ajoimme leiriin. Sen jälkeen olen kuulunut sissijoukkoon. Aluksi kantajana, myöhemmin tiedustelijana etulinjassa", kertoo Mohammed.

Sissijoukoissa elämä oli jatkuvaa kulkemista. Nuorimmat toimivat kantajina ja palvelijoina. Ruokaa he saivat milloin sitä aikuisilta jäi. Heitä lyötiin ja potkittiin. Välillä Mohammed oli niin väsynyt, että oli nukahtaa seisaalleen. Aseen hän sai, kun eräässä hyökkäyksessä aikuisia sissejä kaatui ja tarvittiin lisää ampujia.

"He tekivät meille kamalia asioita. Me hyökkäsimme yöllä kyliin, ei siis mihinkään sotilaskohteisiin, vaan kyliin. Hyökkäsimme yöllä ja ammuimme vain sokeasti kaikkea", Mohammed kertoo.

Kahden vuoden sissielämän jälkeen Mohammed onnistui pakenemaan samaan heimoon kuuluneen pojan kanssa. He pudottautuivat kuorma-auton lavalta ja pakenivat pensaisiin, juosten vailla päämäärää eteenpäin. Toinen poika juoksi suoraan miinaan. Mohammed kaatui maahan pelosta eikä uskaltanut liikkua pitkään aikaan mihinkään.

Mohammedin löysi ryhmä poikia, joka oli vaeltanut kuukausia. Ryhmä päättyi lopulta Kakuman pakolaisleirille Pohjois-Keniaan. Alueella oli yli 70 000 sudanilaista pakolaista. YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n työntekijät yrittivät taata siellä oleville ihmisille edes siedettävät elämisen mahdollisuudet.

Eräänä päivänä Mohammed pääsi pakolaisleiriltä lapsisotilaiden kuntoutusleirille. Samalle leirille osallistui kymmeniä entisiä lapsisotilaita. Osa heistä oli taistellut hallituksen joukoissa, osa sisseinä.

Leirillä Mohammed pääsi lääkäriin ja sosiaalityöntekijä keskusteli Mohammedin kanssa ja laati hänelle kuntoutus- ja kotiuttamisohjelman.

Sota jätti Mohammediin jälkensä. Hänellä on keskittymishäiriötä ja hänen on vaikeaa luottaa kehenkään. Öisin Mohammed näkee painajaisia ja kuulee ammuntaa ja huutoja. Kuntoutuksella entisille lapsisotilaille pyritään palauttamaan turvallisuuden tunnetta, oppimiskykyä ja muiden lasten kanssa yhdessäolon taitoja. He myös saavat monipuolista ravintoa ja kohottavat fyysistä kuntoaan. Pojat ovat tehneet räiteistä jalkapallon, jota he potkivat iltapäivällä päivän kuumimman hetken mentyä ohitse.

Leirillä Mohammed opettelee lukemista ja kirjoittamista. Opettaja on Mohammedin idoli ja ainoa, jolle hän avautunut ja purkanut kokemuksiaan ja traumojaan. Opettaja on saanut lapset piirtämään ja siten purkamaan kovia kokemuksiaan. Myös musiikilla, tarinoiden ja satujen kertomisella voidaan käsitellä koettuja asioita.

Mohammedin kuntoutus on sujunut hyvin ja hän voi palata takaisin sukulaistensa pariin. Sosiaalityöntekijä on löytänyt Mohammedin äidin puolen sukulaisia. He kuuluvat Nuer-heimoon, joka on kotoisin Niilin rannalta. Mohammed muistaa lapsuudestaan, kuinka monet sedistä olivat kalastajia ja yksi suosikkisedistä teki usein kalamuhennosta. Kunpa hänestä tulisikin isona kalastaja. Tai opettaja.

Razina tekee kahta työtä

Jhenidahin kaupungissa Bangladeshissa asuu 12-vuotias Razina Hossen. Razinan perhe joutui muuttamaan kaupunkiin 70 kilometrin päästä maaseudulta Faridpurista, kun paikallinen joki tulvi ja valtasi alleen heidän kotinsa ja peltonsa.

Razina ei enää käy koulua, vaan auttaa perhettään toimeentulon hankkimisessa. Yhdeksänhenkisen perheen elättäminen vaatii köyhiltä vanhemmilta ja Razinalta paljon. Isä kuljettaa raskaita taakkoja ja ihmisiä rikshalla. Äiti taas pitää huolta kodista ja pikkusisaruksista, joista nuorin, Sehel, on vasta puolitoistavuotias.

Razina nousee aamuisin viideltä. Hartaana muslimityttönä hän käyttää aamustaan hetken rukoukseen. Sitten hän jo kiirehtiikin läheiseen perheeseen siivoamaan, pesemään pyykkiä ja jauhaamaan mausteita. Palvelijan töiden lisäksi Razina työskentelee lauantaista torstaihin pakkauslaitoita valmistavassa pienyrityksessä.

Työpaikka sijaitsee kaksikerroksisen talon katolla, jonne porottaa koko päivän uuvuttavan kuuma aurinko. Työ alkaa aamulla kello kahdeksalta. Vasta puolen päivän aikaan Razina pitää tauon ja syö päivän ensimmäisenä ateriana kotoa tuodut evänsä, riisiä vihannesten kera. Samaa ruokaa hän syö myös ilta-aterialla. Hänen perheellään on varaa ostaa

ateriaksi lihaa tai kalaa vain kerran kuukaudessa.

Razinan mielestä yrityksen omistaja on ankara: hän ei päästä Razinaa kotiin, jos äiti sairastuu ja tarvitsee apua. Razinan sairastaessa ei omistaja maksa poissaolopäiviltä palkkaa.

Razina kertoo, että palatessaan kotiin laatikkotehtaasta tuntee hän itsensä joka päivä onnelliseksi, koska on hetken vapaa. Illalla hänen täytyy taas työskennellä vieraan perheen palvelijana kaksi tuntia sekä huolehtia nuoremmista sisaruksistaan.

Palvelijan työstään Razinalle maksetaan 100 takaa eli hieman alle kaksi euroa kuukaudessa. Laatikkotehtaan kuukausipalkka on 300 takaa eli noin viisi euroa. Omistaja ei kuitenkaan aina maksa palkkaa säännöllisesti. Razina ansaitsee siis perheelleen noin seitsemän euroa kuukaudessa.

Razina haaveilee, että voisi jonain päivänä keinua. Hänellä on harvoin aikaa leikkiä, eikä hän ole ehtinyt hankkia ystäviäkään. Aikuisena Razina toivoisi työskentelevänsä sairaanhoitajana, koska hän haluaa auttaa kärsiviä ihmisiä.

Razina hymyilee miettiessään, miltä tuntuisi käydä koulua: ”Tulen hyvin iloiseksi, kun ajattelen sitä”, hän sanoo.

Peun sai vapautensa takaisin

Peun on nuori kambodžalainen tyttö. Hänen äitinsä kuoli yllättäen eivätkä perheen isän tulot enää riittäneet elättämään monilapsista perhettä. Saadakseen jonkin verran tuloja perheen arkielämän turvaamiseen isä päätti myydä 9-vuotiaan Peunin kotiapulaiseksi kaupunkiin. Työpaikalla Peunia kohdeltiin huonosti eikä hän saanut poistua talosta, jossa työskenteli. Ei siis tullut kuuloonkaan, että hän olisi voinut käydä koulua tai tavata ystäviään. Peun ei myöskään saanut riittävästi ruokaa. Jos hän yritti syödä ilman lupaa, häntä rangaistiin väkivaltaisesti. Peunin selässä on pysyvät jäljet niistä lukuisista kepiniskuista, joita hän sai. Peunia kohdeltiin kuin orjaa.

Eräänä päivänä naapuri sai tietää Peunin tilanteesta, otti yhteyttä paikalliseen ihmisoikeusjärjestö Licadhoon ja auttoi tyttöä pakenemaan. Järjestö auttoi Peunia pääsemään turvaan orpokotiin, jonka kautta hän sai uuden perheen maaseudulta. Samalla Peun saattoi taas aloittaa koulunkäynnin. Kirjallisuudesta ja matematiikasta tuli hänen lempiaineitaan.

Peunin tapaus päättyi oikeuteen. Häntä nöyryyttäneen ja pahoinpidelleen isäntäperheen kohtaaminen oikeudessa oli vaikeaa. Peunia auttaneita aikuisia uhkailtiin. Oikeudenkäynti päättyi kuitenkin Peunin kannalta onnellisesti ja hänen tapauksensa on nyt loppuun käsitelty.

Tänään Peun asuu perheensä kanssa pääkaupungissa Phnom Penhissa ja käy koulua. Hän on innokas oppilas ja kuuluu luokkansa parhaimpiin. Aamupäivät hän viettää entisen orpokotinsa vapaamuotoisessa koulussa ja iltapäivällä on vuorossa oikean, virallisen koulun tunnit. Orpokodissa opiskelu on vapaampaa ja aikaa jää myös kavereiden kanssa oleiluun. Siellä Peun on myös oppinut tietokoneiden ja internetin käyttöä.

LÄHTEET

Holm, Saija & Laukkanen, Mari-Elina. (toim.) 2007.
Fredri. Pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet.
Setlementtinuorten liitto ry. Helsinki: Aksidenssi Oy.

Puhakainen, Rosa. 2004.
Friidu. Tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet.
Kauhava: Kauhavan kirjapaino.

Kananen, Laura, Puhakainen-Mattila,
Rosa & Riihelä, Pirkko. (toim.) 2007.
ABC ensiaskeleet rauhankasvatukseen.
Rauhankasvatusinstituutti ry. Jyväskylä:
Gummerus kirjapaino Oy.

Videnius, Veera. (toim.) 2003. Oikeuden aika!
Opas Lapsen oikeuksiin luokille 3-6.
Oulu: Unicef. Oulun tyypit Oy.

Videnius, Veera. (toim.) 2003. Oikeuden aika!
Opas Lapsen oikeuksiin luokille 7-9,
lukioihin ja ammattikouluihin.
Oulu: Unicef. Oulun tyypit Oy.

www.taksvarkki.fi

www.unicef.fi

Mietkö, miten käsitellä kansainvälisyyskasvatuksen aiheita oppitunneilla? Etkö tiedä, mistä lähteä liikkeelle tai hukutko menetelmien viidakkoon? Tämä opas tulee avuksesi.

OIKEESTI! Menetelmäopas sisältää innostavia ja kannustavia harjoituksia lapsen oikeuksien käsittelyyn. Oppaassa on mm. orientoivia leikkejä, draamaharjoituksia ja syväluotaavia pohdintatehtäviä.

TUTUSTU JA IHASTU! Tarjolla on harjoituksia niin peruskouluihin kuin lukioonkin.

TAKSVÄRKKI ry
DAGSVERKE rf

